

Jyväskylä

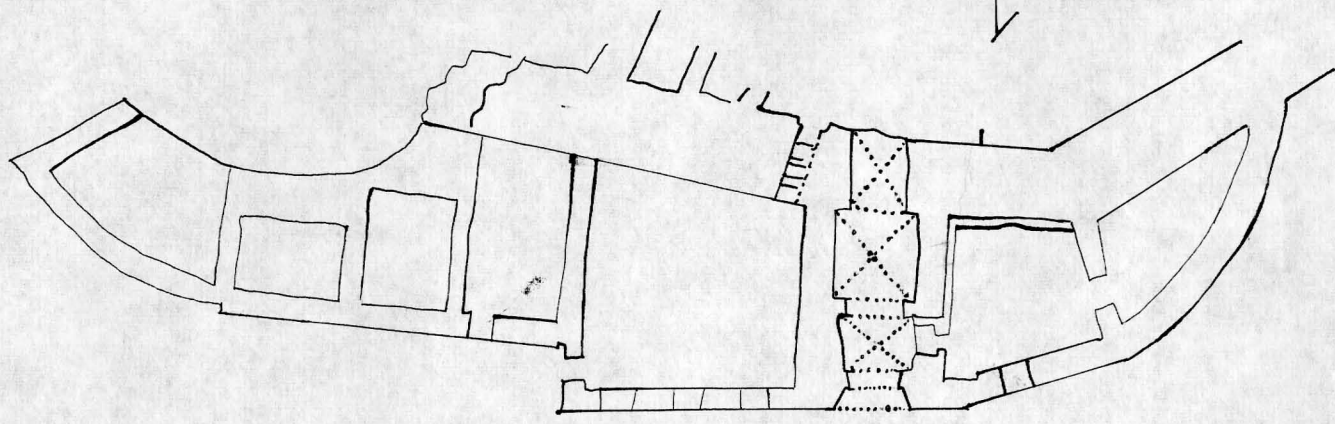
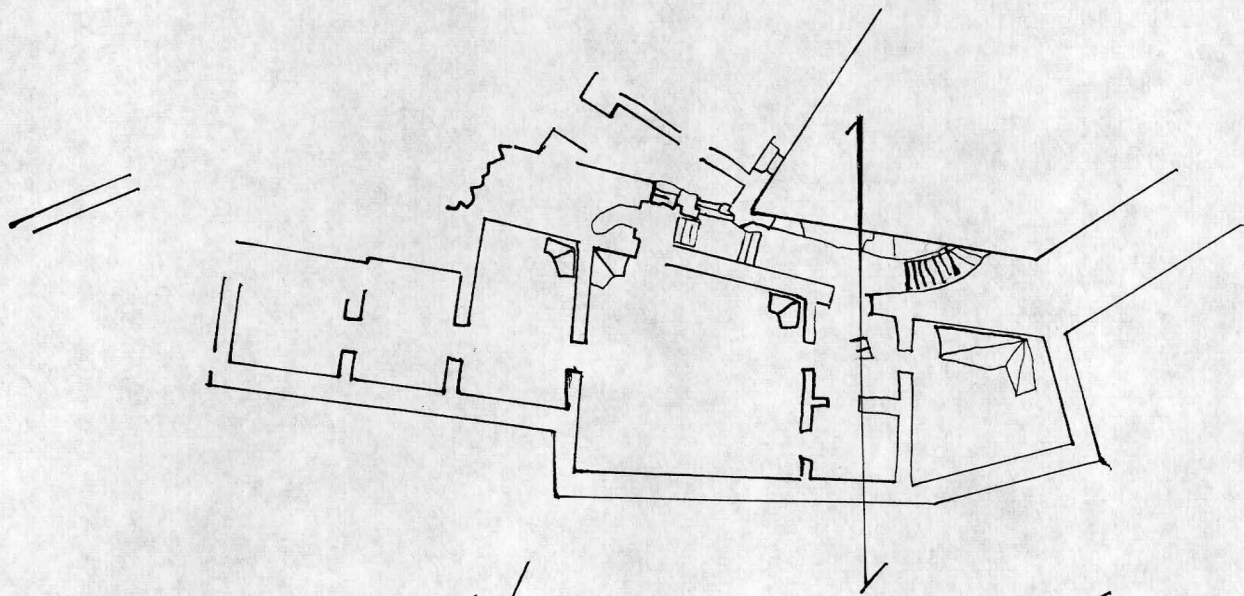
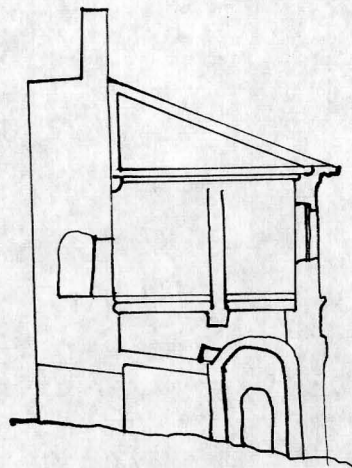
LINNIENRANKI

Päälinnan läntinen kehämuuri

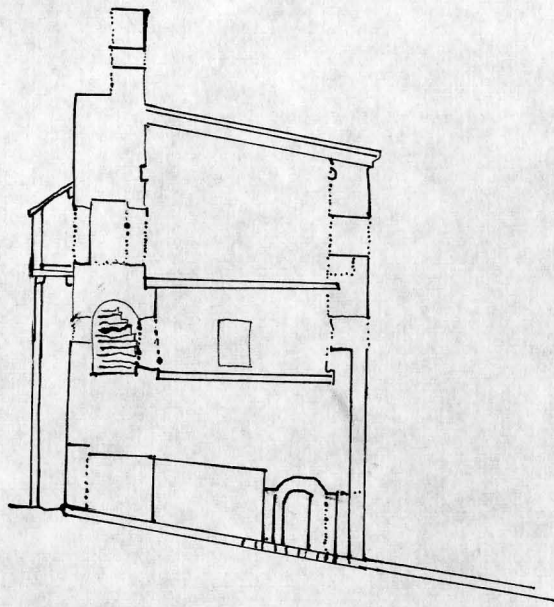
inventointikertomus heinäkuussa 1970

Raija Ryhänen

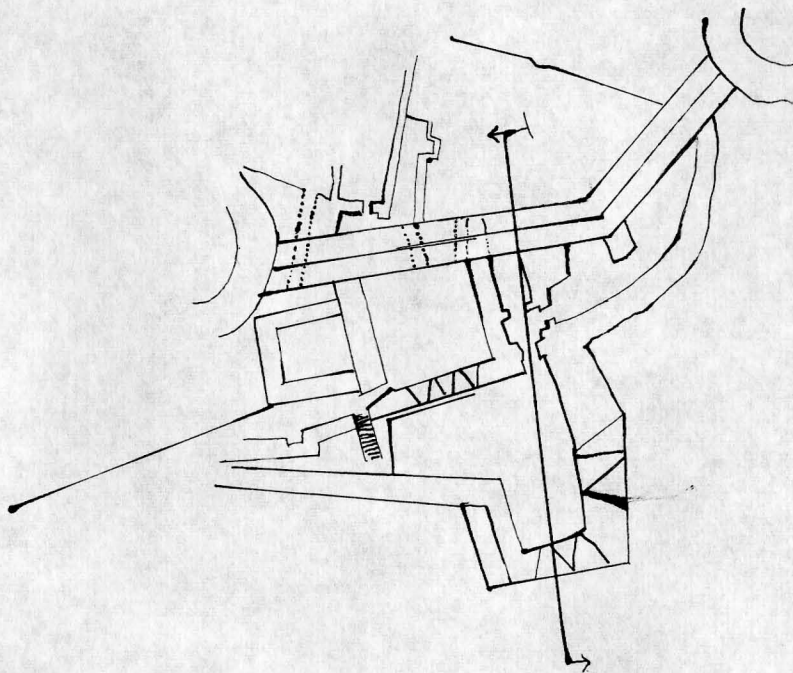
F, F401, F402



sign. 23.1. / 20



sign. 23.15 / 7b



Ammond
Cedersparre, 1730

Jyväskylä
LINEN BANK

Läntinen kehämuri
osittainen inventointikertomus
heinäkuussa 1970 Raija Ryhänen

piir. sign: 23.5/1. 9, 13, 14, 17, 18, 43
23.6/4, 12, 20, 27, 30
23.8/45, 85, 107
IKKUNA-JA OVIPIIRUSTUKSET

Päälinnan läntisen kehämuurin limityspiirustukset, sisäosien kaivaus- ja tutkimuskertomukset (Laamanen, Räsänen 1968-70) sekä Rainer Knapaksen 1967 tekemä alustava inventointikertomus antavat selkeän kuvan muurista. Tämä invent. kertomus onkin lähinnä tarkoitettu kokoamaan yhteen edellä mainituista tutkimuksista läntistä kehämuuria koskevat tulokset sekä eräiltä kohdin täydentämään kokonaiskuvaa. Keväällä 1967 poistettiin muurin saumaus pienen linnanpihan puolelta eikä sitä vielä kesällä 1970 oltu saumattu uudelleen. Sortumisvaaran vuoksi ei mitään umpeenmuurauksia ole voitu kokonaan aukaista.

MUURI AIKAISEMPIEN LÄHTEIDEN VALOSSA

Läntinen kehämuuri kulkee Kellotornin ja P. Eerikin tornin välissä ja on kuulunut linnan ensimmäiseen rakennusvaiheeseen joten sen voidaan olettaa valmistuneen jo keskiajan loppuun mennessä kuten muukin osa päälinnaa. Kaikkien varhaisimmissa Olavinlinnaa koskevissa piirustuksissa (Olaus Magnus 1555 ja Flemingin kirje Juhana III:lle 1581) esiintyy muuri siinä määrin heikosti kuvattuna ettei niiden perusteella voida päätellä mitään muurin ulkonäöstä. Abraham Pistolekorsin piirustus v.1691 sensijaan antaa jonkinlaisen (vaikkakin arveluttavan) kuvan muurista ¹⁾. Tässä kuvassa muuri näyttää olevan suunnilleen nykyisen korkuinen, mutta sensijaan se ei ole matalampi Eerikin tornin puoleisesta päästä kuten kaikissa myöhäisemmissä piirustuksissa, myös kulmaus, joka on muurissa, puuttuu tästä piirroksesta. Piirroksessa esiintyy kaikkiaan yhdeksän aukkoa puolustuskäytävässä, myös nykyisessä asussaan on umpeenmuuraukset mukaan lukien ampuma-aukkoja yhdeksän. Ensimmäiset pohjat ja leikkaukset on tehty vasta vuosilta 1723 ja 1730 ²⁾. Niistä samoin kuin Aspelinista käy ilmi, että muurin sisässä on kulkenut käytäviä, jotka muurin heikon kunnan vuoksi on täytynyt muurata umpeen. Ulko- eli länsipuolella on muuriin liittynyt komendantin rakennus, joka eräissä ruotsalaisissa leikkauksissa (Ammond, Cedeparre 1730) näyttää ulottuneen hyvin korkealle lähes muurin puolustuskäytävän tasolle. Mutta venäläisissä fasaadipiirustuksissa huomattavasti alemmalle tasolle ³⁾. Olisivatko venäläiset uusiessaan komendantin rakennusta madaltaneet sitä? Selviä jälkiä komendantinrakennuksesta muurissa ei kesällä 1970 enää näkynyt, ellei sellaisena pidetä tasolla + 95.00 - 95.50 olevaa venäläistä (6,5 x 13 x 28; 6,5 x 27 x ?) tiilinmuurausta n.5 metrin levyisellä alueella n.neljä metriä

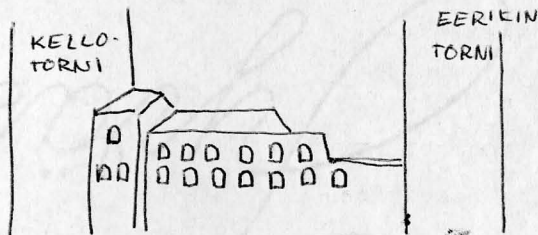
1) Osma 1960-61

2) sing. 23.15/1-2; 12.15/7b

3) sing. 23.2/16

Kellotornista etelään. Pienen linnanpihan puolella on muurista kulkenut parvisilta sen eteläisestä kulmauksesta Kuninkaansaliin, tämä silta esiintyy kaikissa pohjapiirroksissa 1700 puolivälin jälkeen¹⁾. Aspelin mainitsee sillan palaneen tulipalossa 1868-69. 1730 tehdyssä leikkauksessa näkyy poikkileikkaus parvisillasta, joka on kulkenut pitkin läntistä kehämuuria itäisivulla pohjois-eteläsuunnassa²⁾. Tälle sillalle on ollut pääsy kahdesta oviaukosta. Sillan on täytynyt sijaita suunnilleen tasolla + 88.30. Parvisilta on ollut katettu vinokatsella. Katon reuna muurissa lienee ulottunut n. tasolle + 92.00.

Nürnbergissä 1762 tehdyn kuparipiirroksen mukaan ei läntinen kehämuuri erotu kuin Eerikintornin kupeessa hieman edessäolevista rakennuksista, suurimaksi osaksi muuri peittyi rakennusten taakse. Se ei myöskään ole "vino" l. korkeampi pohjoispäästään kuin eteläpäästään kuten nykyään, vaan päinvastoin näyttää korkeammalta Eerikintornin puoleisesta eteläosastaan³⁾. Toisaalta, jos verrataan tätä nürnbergiläistä piirrosta venäläiseen, vaikuttaakin edellisessä piirroksessa oleva korkea muuri itseasiassa kuuluvan Kirkko- ja Eerikintornin väliseen osaan⁴⁾. Rakennukset Kellotornin ja Eerikin tornin kohdalla porrastuvat kuvan osoittamalla tavalla:



Olisiko siis läntinen kehämuuri alunperin ollut melko suora ja vasta Eerikintornin sortumisen yhteydessä madallettu eteläpäästä ja muodostunut vinoksi? Tätä käsitystä ei tue mikään seikka muurissa. Eerikin tornin puolustuskäytävä lienee sijainnut samalla tasolla kuin E 401 joten länsimuurin eteläpään on myös täytynyt olla samalla tasolla.

1) sing. 23.15./14 ; 23.1/14-15

2) sing. 23.15./7 b

3) sing. 23.1./24

4) sing. 23.15/18, vertaa edelliseen

YLEISSELOSTUS MUURIN LÄNSISIVUSTA

Läntinen kehämuuri on Kellotornin kohdalla n.14 m.korkea ulottuen tasolle + 105.00 kulmauksessa sen maanpäällinen osa on n.11 m.(+100.20) ja P.Eerikintornin kohdalla n.11.5 m. (+95.00). Muurin pituus Kellotornista kulmaukseen on 28 m ja kulmauksesta Eerikintorniin n. 16.5 m.

MUURAUUS on epätasaista, varvitus epäsäännöllistä, muurauskivet monin paikoin suuria luomonkiviä lohkottujen kivien joukossa. Muurissa on suuri määrä paikkauksia ja umpeenmuurauksia (ks liitteenä olevia piirustuksia). Varsinkin muurin ylimmät osat ampuma-aukkojen kohdalla on laajoin aluein paikkailtu uudehkolla (Aspelinin) laastilla.

LAASTI. Kehämuurin länsi- ja eteläseinä voidaan karkeasti jakaa viiteen eri muurausvyöhykkeeseen, joita liitteenä olevissa piirustuksissa on merkitty kirjaimin. Kellotornista eteläänpäin n. 18-21 m. laajuisella alueella alhaalta ylös asti on muurin vanhimpaan muuraukseen kuuluva osa. Tässä osassa (A₁) on laasti kellertävän ruskehtavaa, sisältäen kalkkia, hiekkaa ja sepeliä. Muurin nurkkaus lienee korjattu verraten myöhään, koska suuret alueet, n. 6-7 m nurkkauksen kummallakin puolella (B) on muurattu hyvin vaalealla, lähes valkoisella laastilla, sisältää paljon kalkkia, hieman hiekkaa, ei sepeliä mutta sen sijaan hiekkaa jossa on 1-2 mm suuruisia rakeita. Tämä laasti on huomattavasti 1900-luvun laastin kaltaista ilmeisesti Aspelinin aikaista. Tältä kohdalta muuri oli myös saumattu. Saumauslaasti oli kalkkisementttilaastia. Eteläseinässä tämän alueen jälkeä on jälleen vanhaa muurausta (A₂). Mutta n. 2-2.5 metrin alueella Eerikintornin nurkkauksessa on ilmeisesti 1700-luvun alkupuolen muurausta (D). Laastissa on kalkkia, hiekkaa, hiesua ja ohutta tiilimurskaa. Laasti on korkearakeista vaaleahkoa paikoin kellertävää. Muurauksen ikä pääteltiin huoneen F 303 kaivauksen yhteydessä sillä osoittautui, ettei F 303:sta itään johtavan käytävän eteläseinää löydetty vaikka pohjoisseinä oli selvästi olemassa, eteläseinän muuraus osoittautui olevan uudempi kuin pohjoisseinän. Lisäksi hormi päättyi yhtäkkiä umpeenmuuraukseen¹⁾. Kyseessä oleva alue lienee siis muurattu siinä vaiheessa kun Eerikintornin sortumisen jälkeen tätä kolkkaa korjattiin. Kaikkein uusin korjaus muurissa lienee D alueen yläpuolella oleva 1900-luvun muuraus (C).²⁾

ANKKURIRAUDAT tukevat muuria monissa kohdin, mikä on ollut tarpeen lukuisten muutos- ja korjaustöiden tähden. Ankkuriraudat ovat yksinkertaisia,

1) Räsänen F 303 kaivauskertomus

2) Olavinlinnan valokuvat 1145, 1475-76, eri-ikäisten muurausten rajat näkyvät selvästi.

vailla koristemuotoja. Ne ovat peräisin ilmeisesti eri korjausvaiheista. Vanhinta, tasavertaisen ristinmuotoista, kokonaan taottua rautaa on länsiseinässä vain yksi kappale ja itäseinässä Pienen linnanpihan puolella kaksi kappaletta¹⁾. Uudemmissa sakarat ovat eri raudoista, yhdistetty lenkillä. Sakarat ovat näissä läpileikkaukseltaan pyöreät tai neliönmuotoiset. Lisäksi on vain yhden raudan ankkureita, lenkillä yhdistetty muurin sisään menevään rautaan²⁾. Ankkurirautojen sijainti piirustuksessa. Mainittujen rautojen ikää on vaikea päätellä. Mutta vanhin kirjallinen tieto ankkuriraudoista käytettävissä olevien lähteiden perusteella on vuodelta 1550 ja 1553, jolloin niitä hankittiin "taloa (Nyköck - huset) ja Eerikin tornia" varten³⁾. Vanhimmat ankkuriraudat (murankar), taotut tasavartisen ristinmuotoiset saattaisivat olla myös tältä ajalta peräisin. Niiden sijainti (piirustus) on myös jokseenkin matalalla muurissa.

MURTOPINNAT JA TIILIPAIKKAUKSET

Murtopintoja muurissa on runsaasti. Länsiseinän huomattavin murtopinta on n. 1-2 m leveä ulottuen tasolta + 86.00 tasolle + 91.00. Paikoin tämä murtopinta on n. 10-30 m seinästä ulkonevaa muurausta. Se sijaitsee n. 14 m kellotornista. Kyseessä saattaisi olla vanha poikkiseinä tällä kohdalla olleessa rakennuksessa tai kenties tukipilarin paikka.⁴⁾

Tiilipaikkauksia on länsiseinässä tasolla + 95.00 - 95.50 upseerivan-
kilan ikkunasta n. yhdeksän metrin alueella tosin ei täysin yhtenäisenä vyöhykkeenä. Tällä samalla linjalla oleva harmaakivimuuraus vaikuttaa myös pikemmin paikkaukselle kuin selvälle seinäpinnalle. Toiset huomattavat tiilipaikkaukset ovat näiden alapuolella epämääräisinä alueina. Niiden pohja on n. tasolla +93.50. Kellotornin viereinen on n. 1 x 1 m, etelää puoleinen taas n. 0.50 x 0.70 m. suuruinen. Tiilet ovat venäläisiä, niiden koot:

6 x ? x 25
6 x ? x 25.5
7 x ? x 28
6 x 10 x 25
6 x 13 x 26
7 x 14 x 26

Tiilet liittyvät 1700- luvun komendantinrakennukseen.

1) Valokuvat 1470, 1474

2) Knapas, Komendantinmuuri, ankkuriraudat

3) Aspelinin muistiinpanot, (suurin sinisistä kirjoista) 1550:6153:47v. ja 1553, 6173 : 36

4) Knapas, Komendantinmuuri 1967, valok. 1473.

PUOLUSTUSKÄYTÄVÄN AMPUMA-AUKOT

Läntisen kehämuurin puolustuskäytävä nk, Ritariparveke alkaa Eerikin-tornista tasolta + 93.00 ja päättyy Kellotorniin tasolla + 98.00. Puolustuskäytävän ulkoseinä on n. 2 metrin korkuinen ja n. 1 metrin paksuinen. Käytävän kattavat puurakenteet ovat Aspelinin aikuiset, tehty vuoden 1968-69 tulipalon jälkeisissä korjauksissa. (valok. 1462).¹⁾

Puolustuskäytävällä oli inventoinnin aikana kolme avonaista ampuma-aukkoa ja kolme valeaukkoa. Aspelin mainitsee ampuma-aukkoja olleen yhdeksän, "joissa kaikissa paitsi kolmessa ensimmäisessä, Pyhän Eerikin tornista päin lukien, on komerot."²⁾ Olavinlinnaa esittävässä valokuvassa n. vuodelta 1870 ennen Komendantin rakennuksen purkamista voidaan varmuudella havaita ainakin kuusi avonaista ampuma-aukkoa Kellotornista lukien. Kuvan perusteella vaikuttaa lisäksi siltä, että kolme eteläseinänkin aukkoa olisivat olleet avonaiset. Myös ajallisesti seuraavissa valokuvissa, jotka on otettu Komendantin rakennuksen purkamisen jälkeen mainitut aukot ovat avonaisia. Mutta v. 1902 otetussa valokuvassa ne ovat nykyisessä asussaan neljä aukkoa ja neljä valeaukkoa. Ilmeistä on siis, että läntisen kehämuurin kulmauksen kohdalla oleva uusi muuraus on peräisin ajalta 1880 - 1902. Tässä yhteydessä on olmeisesti tehty mainitut valeaukot, jotka eivät ole umpeenmuurauksia, osoittamaan entisten ampuma-aukkojen paikkaa (vrt. Knapas, Komendantinmuuri). Ainoa jääne alkuperäisistä aukoista oli Kellotornista päin lukien ensimmäisen valeaukon kohdalla. Uuden ja vanhan muurauksen raja kulkee täällä kohdalla aikaisemmin sijainneen aukon pohjoispieltä pitkin. Pieni pätkä pieltä ja pari holvikiveä oli näkyvissä. Etelä seinässä lähinnä Eerikin tornia sijaitseva aukko oli erilainen kuin muut. Siinä ei ollut erityistä ampumasyvennystä. N. 20 m pohjamuurauksesta oli myöhäistä muurusta sen alla osoittautui olleen tykinalusparru, jonka kolot löytyivät pielistä. Muissa aukoissa ei tätä parrua ollut, mutta kylläkin ampunasyvennykset. (Aukoista tarkemmin piirustuksissa).

Tasolla + 97.74 Kellotornin puoleisessa päässä on kapea oviaukko josta lähtevät portaat johtavat adjutantintalolle tasolle + 94.50. Kumpikin oviaukko on holvattu. Ylimmän oviaukon holvi näkyy myös ulkopuolella muurissa ampuma-aukko no 1:n vieressä.³⁾ Alemmalla tasolla on oven kummallakin puolella symmetrisesti kaksi ikkuna-aukkoa, jotka kapenevat ulkomuuriin päin. Kumpikin aukko on ulkoapäin katsottuna pienessä niissä.⁴⁾

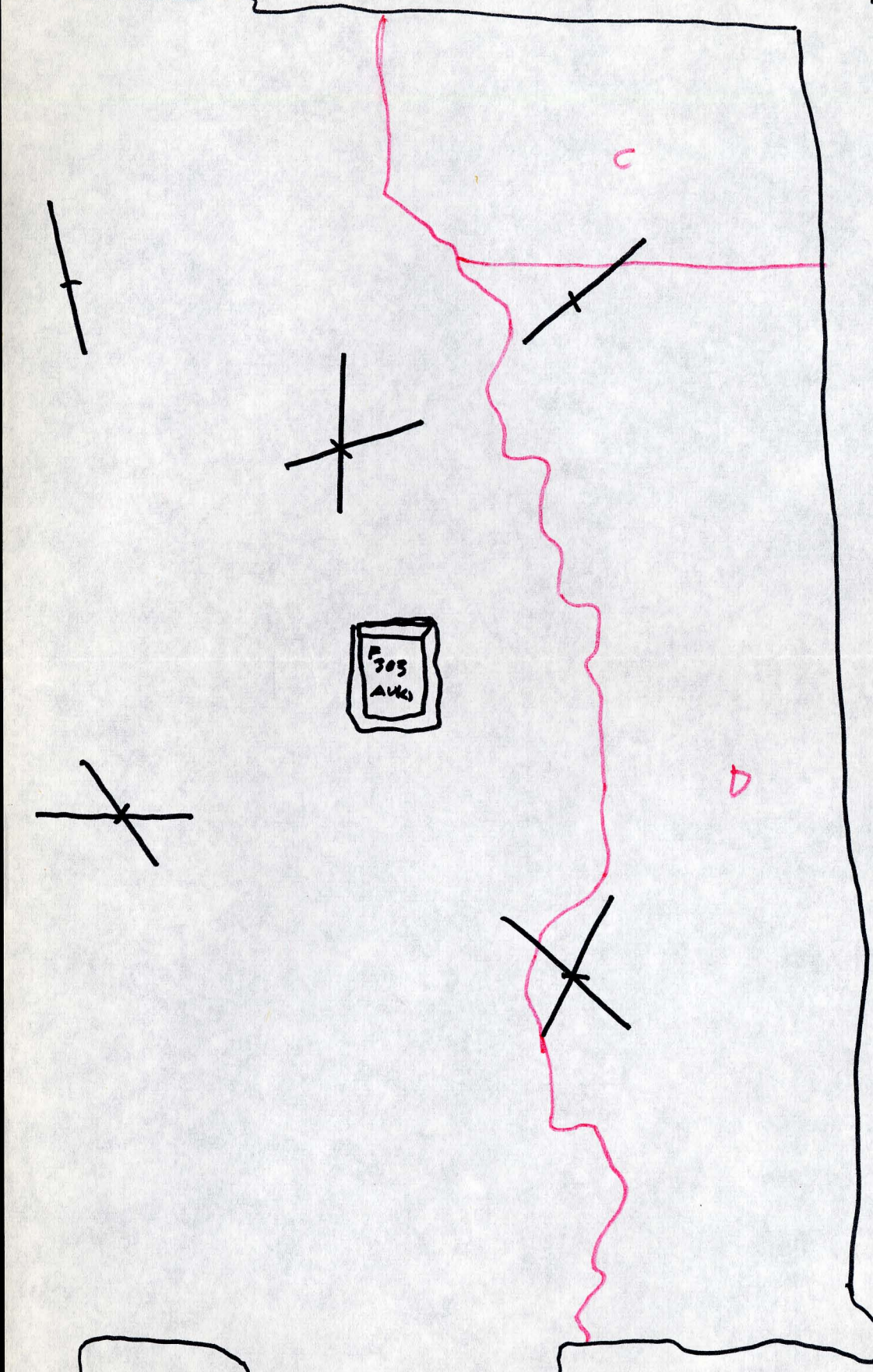
1) Knapas, Komendantinmuurin puurakenteet, valok. 1462

2) Aspelin s.42

3) Valok. 1472

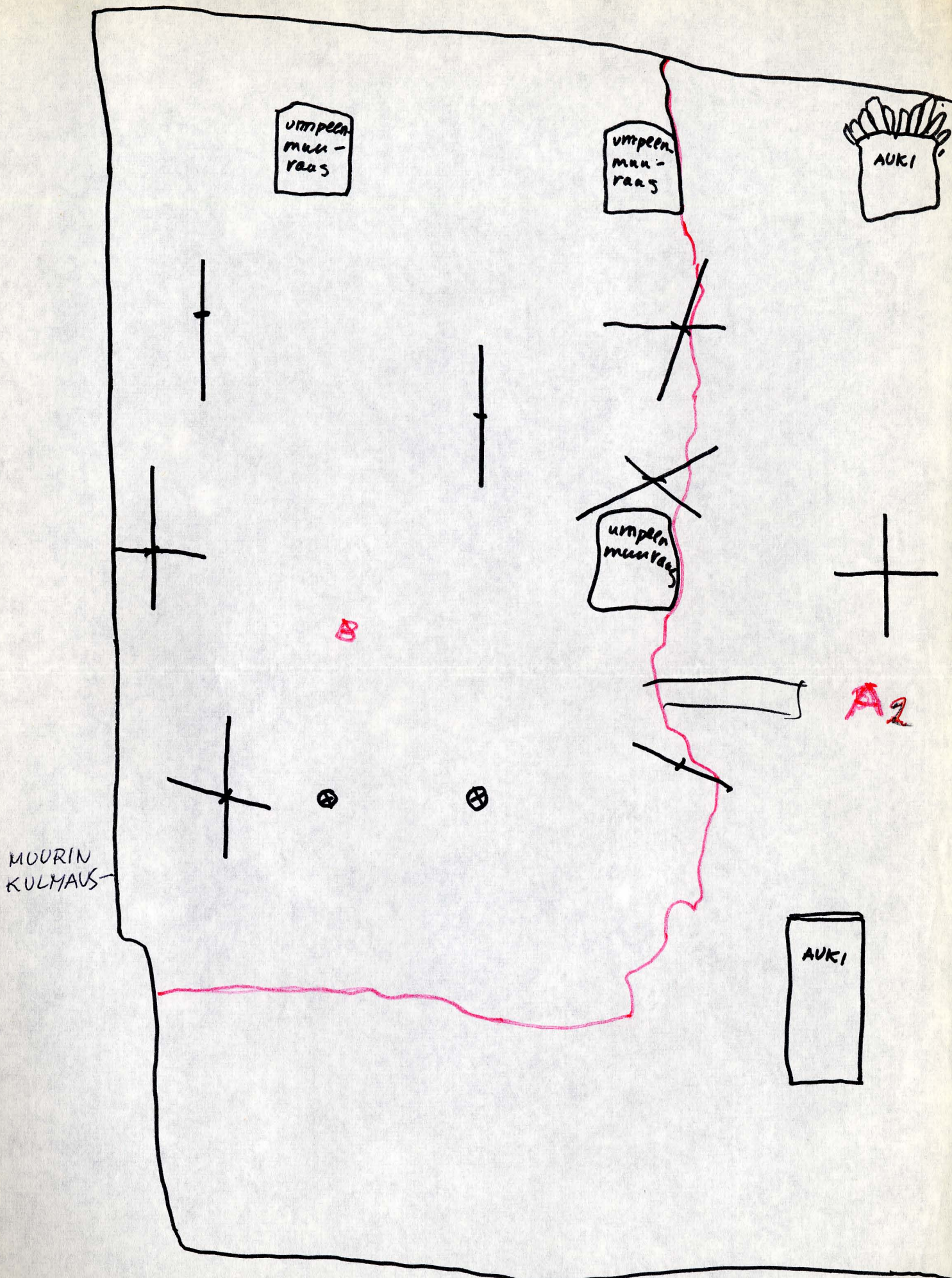
4) Valok. 1472

E -
mijn



305
AUTO

LÄNT. KEHÄM.
ET. SEINÄ 3



LÄNTINEN KEHÄMUURI
 ETELÄSEINÄ 1.